

ОРИГІНАЛЬНА СТАТТЯ

УДК 159.9:616.89-008.444.9:612.1/8

АГРЕСІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІЗІОЛОГІЧНИХ СИСТЕМ ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ

Лобода Антоніна,
antoninalobodamed@gmail.com

Лобода А.В., Трачук Л.Є.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ, Україна

Ключові слова: агресія, психосоматика, здоров'я, фізіологічні системи організму людини, форми прояву агресії.

Вступ. Психосоматика – напрям, що об'єднує медицину і психологію, вивчає психологічні впливи на появу та перебіг тілесних захворювань, а також методи їх запобігання та зміцнення здоров'я людини. Причиною психосоматичних захворювань вважають дії емоційних станів (наприклад, гніву, депресії, тривоги, почуття провини тощо) на функціональні системи організму людини. Агресія є одним з чи не найсильніших чинників адаптації до стресових ситуацій завдяки різкій зміні фізіологічних реакцій (адаптивних механізмів). Розуміння впливу різних форм прояву агресії на стан здоров'я людини дасть змогу використати необхідні психотерапевтичні методики для попередження пов'язаних з проявами агресії захворювань, полегшення їх симптомів, пришвидшення одужання, а також застосувати заходи для профілактики нездужання та збереження фізіологічного, психологічного, і, як наслідок, соціального здоров'я людини.

Мета роботи – визначення рівня впливу агресії та форм її прояву на стан здоров'я людини.

Матеріали і методи дослідження. Вибірка дослідження складала 32 особи (студенти 2-го курсу НМУ імені О.О. Богомольця), з них: 24 – жінки, 8 – чоловіки. Середній вік досліджуваних – 20,2±2,9 років. Дослідження проводилося у квітні 2013-го року.

Для оцінки агресії студентів використовувався опитувальник Басса-Дарки. В опитувальнику розділено поняття агресії і ворожості. Під агресивністю розуміється властивість особистості, що характеризується наявністю деструктивних тенденцій, в основному в області суб'єктно-об'єктних відносин. Ворожість визначається як реакція, яка розвиває негативні почуття та негативну оцінку людей і подій.

Диференціюючи прояви агресії і ворожості, А. Басса й А. Дарки виділили такі види реакцій:

1. Фізична агресія – використання фізичної сили проти іншої особи.
2. Непряма агресія – агресія, обхідним шляхом спрямована на іншу особу або ні на кого не спрямована.
3. Роздратування – готовність до прояву негативних почуттів при найменшому збудженні (запальність, грубість).
4. Негативізм – опозиційна манера в поведінці від пасивного опору до активної боротьби проти встановлених звичаїв і законів.
5. Образа – заздрість і ненависть до оточуючих за дійсні та вигадані дії.
6. Підозрілість – у діапазоні від недовіри й обережності по відношенню до людей до переконання в тому, що інші люди планують завдати шкоди або вже завдають її.
7. Вербальна агресія – прояв негативних почуттів як через форму (крик, виск тощо), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози тощо).
8. Почуття провини – почуття, що виражає переконання суб'єкта в тому, що він є поганою людиною, яка чинить зло. Це, у свою чергу, змушує людину відчувати докори сумління.

Збірні показники:

1. Агресивність = фізична + вербальна + непряма агресія.

2. Ворожість = образа + підозрілість.

Опитувальник складено з 75 висловів, на які досліджувані відповідають “так” чи “ні”.

Отримані результати в сирих балах за опитувальником форм прояву агресії Басса-Дарки були переведені у стандартні бали за формулою:

$$\text{Стандартний бал} = \sigma_{\text{нове}} (x - m) / y + m_{\text{нове}}$$

m – середнє арифметичне тесту, розраховане на вибірці;

σ – стандартне відхилення, розраховане на вибірці;

x – одиничний результат;

$y_{\text{нове}}, m_{\text{нове}}$ – значення стандартних балів в якій переводяться сирих бали. Для стенив (“стен” – від англ. sten, скорочено standart ten – стандартна десятка): $y_{\text{нове}} = 2, m_{\text{нове}} = 5,5$.

Слабка агресія – від 1 до 3 стенив, середня – від 4 до 7 стенив, сильна – від 8 до 10 стенив.

Для діагностування стану фізіологічних систем студентів використовувався тест стану здоров’я. Тест складається з 49 тверджень, які описують загальні скарги, наявність чи відсутність шкідливих звичок, психологічні стани з можливими варіантами відповідей “так” чи “ні”. Згідно з цими твердженнями, оцінювався стан фізіологічних систем: травна система (кишечник); травна система (печінка, шлунок); серцево-судинна система; центральна нервова система; імунна система; дихальна система; сечовидільна та чоловіча статева система; лімфатична система; опорно-рухова система; жіноча статева система; ендокринна система. Рангові оцінки результатів тесту стану здоров’я були переведені в цифри наступним чином: “відмінно” – 2,5 бала; “добре” – 5 балів; “задовільно” – 7,5 бала; “погано” – 10 балів.

Таким чином, результати двох тестів були приведені до співставних значень – 10-рівневої шкали, що дає можливість оцінити їх взаємозв’язок та взаємовплив.

Результати дослідження. За опитувальником форм прояву агресії Басса-Дарки середнє значення для жінок

становило 5,4±0,2 стена, середнє значення для чоловіків – 5,9±0,5 стена. Загалом жінки виявилися менш агресивні, ніж чоловіки. Зокрема, це стосувалося фізичної, вербальної агресії, образи та підозрливості. Натомість чоловіки менш дратівливі, ніж жінки. За тестом стану фізіологічних систем виявилось, що стан здоров’я досліджуваних відповідав оцінці “добре”. Середнє значення для жінок становило 6,2±0,8 стена, середнє значення для чоловіків – 5,0±1,0 стена. Все ж таки стан здоров’я жінок гірший, ніж стан здоров’я чоловіків. У жінок найбільш ураженими є центральна нервова, лімфатична, ендокринна та статева системи. У чоловіків найбільш ураженими є центральна нервова, лімфатична, серцево-судинна та дихальна системи.

Було проведено кореляційний аналіз. У жінок кореляція рівня прояву агресії та стану фізіологічних систем позитивна (в середньому: +0,43±0,07): при підвищеній агресивності – гірші показники стану здоров’я і навпаки. Для чоловіків зв’язок частково позитивний, частково негативний (у середньому: –0,35±0,66). У чоловіків високий рівень переживання почуття провини та образи підвищував рівень порушень у функціонуванні організму. Досліджувані чоловіки, в яких вищий рівень прояву фізичної та вербальної агресії, виявилися здоровіші, ніж ті чоловіки, які надавали перевагу не проявляти агресію назовні та переживати її всередині себе. Такі результати аналізу дослідження засвідчили різну природу механізмів агресії жінок і чоловіків. Оскільки у жінок кореляція форм прояву агресії та стану різних фізіологічних систем лише позитивна, то це означає, що жіночий організм схильний спочатку соматизувати негативні емоції агресії, а тільки потім вдаватися до агресивних дій. Натомість для чо-

Таблиця 1.

Вплив форм прояву агресії на стан фізіологічних систем досліджуваних

Стать	Форми агресії	Фізіологічні системи організму людини	Кореляція	Лінійна регресія
1	2	3	4	5
Жіноча	Агресивність	Травна система (печінка, шлунок)	0,39	0,38
Жіноча		Центральна нервова система	0,37	0,38
Жіноча		Імунна система	0,40	0,39
Жіноча		Дихальна система	0,47	0,42
Жіноча		Травна система (кишечник)	0,45	0,47
Жіноча		Лімфатична система	0,51	0,49
Жіноча	Вербальна агресія	Травна система (кишечник)	0,48	0,16
Жіноча		Дихальна система	0,35	0,32
Жіноча		Лімфатична система	0,44	0,43
Жіноча	Ворожість	Центральна нервова система	0,44	0,51
Жіноча	Дратівливість	Дихальна система	0,39	0,38
Жіноча		Ендокринна система	0,36	0,41
Жіноча		Травна система (печінка, шлунок)	0,45	0,47
Жіноча		Травна система (кишечник)	0,42	0,48
Жіноча		Імунна система	0,50	0,53
Жіноча		Лімфатична система	0,58	0,60
Жіноча		Центральна нервова система	0,60	0,66
Жіноча		Імунна система	0,39	0,37
Жіноча	Негативізм	Дихальна система	0,42	0,37
Жіноча		Травна система (кишечник)	0,42	0,42
Жіноча	Образа	Сечовидільна система	0,37	0,35
Жіноча		Лімфатична система	0,35	0,38
Жіноча		Дихальна система	0,40	0,41
Жіноча		Травна система (печінка, шлунок)	0,38	0,41
Жіноча		Травна система (кишечник)	0,35	0,42
Жіноча		Центральна нервова система	0,46	0,52
Жіноча		Імунна система	0,54	0,60
Жіноча				

1	2	3	4	5
Жіноча	Фізична агресія	Травна система (печінка, шлунок)	0,38	0,13
Чоловіча	Агресивність	Центральна нервова система	-0,72	-0,81
Чоловіча		Лімфатична система	-0,72	-0,81
Чоловіча	Вербальна агресія	Центральна нервова система	-0,74	-0,94
Чоловіча		Лімфатична система	-0,74	-0,94
Чоловіча	Образ	Ендокринна система	0,70	0,75
Чоловіча	Почуття провини	Центральна нервова система	0,65	0,55
Чоловіча		Лімфатична система	0,65	0,55
Чоловіча	Фізична агресія	Центральна нервова система	-0,82	-0,94
Чоловіча		Лімфатична система	-0,82	-0,94
Чоловіча		Ендокринна система	-0,64	-0,71
Чоловіча		Опорно-рухова система	-0,66	-0,63

ловиків природніше спочатку проявляти агресію назовні, оскільки у чоловіків показники кореляції вербальної, фізичної агресії та стану здоров'я лише негативні (в середньому: $-0,74 \pm 0,07$). Але чоловікам важче пережити почуття образи та почуття провини, тому саме ці емоції соматизуються у чоловіків (кореляція позитивна – $+0,66 \pm 0,03$) (табл. 1).

Вірогідність помилки вибрана на рівні $p \leq 0,1$, критичне значення коефіцієнту кореляції складає 0,344 для вибірки з 24 жінок. Вірогідність помилки вибрана на рівні $p \leq 0,1$, критичне значення коефіцієнту кореляції складає 0,621 для вибірки з 8 чоловіків.

Висновки. Таким чином, був встановлений вплив агресії на стан здоров'я досліджуваних, а також співставлені сила та напрям цього впливу для різних форм прояву агресії та різних фізіологічних систем за гендерними ознаками:

- Будь-яка форма прояву агресії жінки є шкідливою для її здоров'я.
- Для здоров'я сильної статі шкідливим є переживання агресії всередині себе: неможливість проявляти вербальну та фізичну агресію. Згубну дію на чоловіків мають також почуття провини та образи.

Отже, роль агресії в порушенні функціонування фізіологічних систем людини є достатньо відчутною для того, щоб зрозуміти важливість заходів психотерапії для безпечного проживання агресії як профілактики психічного та фізичного здоров'я особистості для її нормальної життєдіяльності.

Рецензент: академік НАПН України, д.пед.н., професор Максименко С.Д.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бэррон Р. Агрессия / Р. Бэррон, Д. Ричардсон. – СПб: Питер, 2001. – 352 с: ил. – (Серия "Мастера психологии").
2. Горбунова В. В. Экспериментальная психология в схемах и таблицах: Навчальний посібник. / В. В. Горбунова. – К.: "ВД "Професіонал", 2007. – 208 с.
3. Дементий Л. И. Агрессия: понятие, подходы, диагностика: Учебно-методическое пособие / Л. И. Дементий, В. Е. Купченко. – Омск: Омский госуниверситет, 2001. – 40 с.
4. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб: Питер, 1999. – 464 с: ил. – (Серия "Мастера психологии").
5. Лоренц К. Агрессия (так называемое "зло") / Конрад Лоренц.; пер. с нем. – М.: Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. – 272 с. – (Б-ка зарубежной психологии).
6. Менегетти А. Психосоматика / Антонио Менегетти; пер. с итал. – М.: ННБФ "Онтопсихология", 2004. – 360 с.
7. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. / Д. Я. Райгородский. – Самара: Издательский Дом "БАХРАХ-М", 2001. – 672 с.

АГРЕССИЯ И ЕЕ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИЗИОЛОГИЧЕСКИХ СИСТЕМ ОРГАНИЗМА ЧЕЛОВЕКА

Лобода А.В., Трачук Л.Е.

Национальный медицинский университет
имени А.А. Богомольца, г. Киев, Украина

Резюме. Исследуется влияние агрессии на состояние здоровья человека, а также сопоставляются сила и направление этого влияния для разных форм проявления агрессии и разных физиологических систем организма человека за гендерными признаками. Женский организм склонен сначала соматизировать негативные эмоции агрессии, а лишь потом прибегать к агрессивным действиям. В то время как мужчины сначала выплескивают негатив наружу, но им труднее пережить чувства обиды и вины, поэтому именно эти эмоции соматизируются в большей степени.

Ключевые слова: агрессия, психосоматика, здоровье, физиологические системы организма человека, формы проявления агрессии.

AGGRESSION AND ITS SIGNIFICANCE FOR PHYSIOLOGICAL SYSTEMS OF THE HUMAN BODY

A. Loboda, L. Trachuk

Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Summary. The article presents the study on the influence of aggression on human health, also correlation of the strength and the direction of this effect for the different forms of aggression and the various physiological systems of the human body for gender are presented. The female body firstly tends to somatize negative emotions of aggression, and only then resorts to aggressive actions. Instead, men firstly manifest negative outside, but they are harder to get over resentment and guilt, these emotions are more inclined to somatization.

Key words: aggression, psychosomatics, health, physiological system of the human body, forms of aggression.